

Relační prostor v post-strukturalistické geografii
(A.Hynek, březen 2009, podle J.Murdocha, 2006)

Důvody tohoto přístupu:

- dominující empiricismus v české geografii (viz např.Sborník českobudějovického sjezdu ČGS)
- rigidita české geografické teorie – superdominance pozitivismu
- absence produktivního geografického diskurzu
- mlčení o aplikacích geografie vyjma zjevného neúspěšného geografického vzdělávání
- dva kontejnery české geografie: student+území
- svěží tok myšlenek z angloamerické geografie

1. Odvolávka na R.Peeta (1998: Modern Geographical Thought)...geography is the study of relations between society and natural environment
2. Post-strukturalismus představuje epistemologii použitelnou i v geografii: nejen co geografie studuje, ale i **jak** studuje (hlavně inovativní kvalitativní výzkumné postupy), s menší pozorností vědecké důslednosti, spíše estetika a invence geografického diskurzu i textů, hravější styl psaní. Ale kritici se obávají menší důvěry veřejnosti k humánní geografii – jsou pro přesné a spolehlivé znalosti o společnosti a ne pro módní směry
3. Co je vlastně post-strukturalismus ve vztahu k strukturalismu a strukturaci?
4. PS: **vztah mezi prostorovými procesy a sociálními procesy** – různorodý ráz prostorových formací s prioritou materialisty prostoru, zakořenění lidí v **prostorovaných materialitách**... zase Peet: nature-society interactions = synthetic core of geography... prostorové důsledky těchto interakcí, což je i ekologické
5. PS i HG mají společný zájem ve **vztahovosti**... interakce jsou vztahy
6. FG a HG: každá si libuje ve vztazích, ale nepropojených – přírodních a sociálních (Massey)
7. Relační přístupy – **různorodé** vztahy (přírodní a sociální , lidské a ne-lidské – směs)

Od strukturalismu k post-strukturalismu

1. PS není postmodernismus, PS má vztah k teorii, PM nikoliv
2. Strukturalismus vychází ze Saussura (jazykověda): označující a označované, následuje Lévi-Strauss (studium příbuzenství v rodinách)
3. P.Smith: co je jádro strukturalistické analýzy
  - Hloubka vysvětluje povrch
  - Vespod matoucích a jedinečných událostí jsou skryty generativní mechanismy
  - Hloubka je strukturovaná. Tyto 'generativní mechanismy' jsou uspořádané, organizované a s 'pattern' omezeného množství prvků. Tyto omezené prvky se slučují a generují povrchové jevy jako jsou události, činnosti, názory, kultury atd.
  - Analytik je objektivní. Strukturalisté se vidí jako nezúčastnění vědečtí pozorovatelé, kteří objevují určité pravdy, jež nejsou zjevné sociálním aktérům
  - Kultura je jako jazyk, systemická a měla by být analyzovaná jako souhrnná sociální forma, v níž se různé prvky spojují, aby vytvářely smysl a podporovaly akce. Systemický pohled znamená, že kultury a jejich přidružené společnosti jsou nevyhnutně uzavřené, oddělené od alternativních kultur a společností
  - Strukturalismus je 'mimo' humanismus. Lidský subjekt má v tomto přístupu malý vliv na význam a akce , jež nepocházejí od jednotlivců, nýbrž od 'generativních mechanismů' , které jsou v základu sociálních formací

- Jakékoliv zkoumání společnosti by se mělo zaměřit na spíše na mechanismy než na sociální aktéry. Hlavní ohnisko je spíše v roli a fungování kulturního systému než ve vědomí a nadání individuálního lidského jednatele
4. Některé neopominutelné vlastnosti post-strukturalistické analýzy:
- Význam a akce musí probíhat v souvislostech rozsáhlých vztahů
  - Poststrukturalismus ponechává strukturalistický zájem pro 'systémy', spíše než pro jednotliviny, čímž zůstává antihumanistický
  - Nicméně nevěří na to, že těmto systémům lze rozumět proniknutím do níže ležící struktury. Spíše se zaměřuje na rozlehlou povahu systemických vztahů
  - Systémy jsou spíše 'otevřené' než 'zavřené'. Tím významy a akce nemohou být jednoduše chápány jako jednoduché manifestace podložních struktur – šíří se složitými a neočekávanými cestami, jež záleží na vztazích mezi subjekty a objekty v systému
  - Vztahy mezi subjekty a objekty jsou předmětem sporu. Bojuje se o stanovení identit různých druhů. Tyto boje a spory se snadno stávají politickými, předmětem her o moc
  - Jsou zde mezihry systemických vztahů a bojů o význam a identitu. Jak Barthes ukázal ve své práci o moderních mytologiích, jsou v kapitalistické společnosti některé významy privilegovanější než jiné. Nicméně nejsou tyto významy fixované na stálo v širším systému (jak mají strukturalisté tendenci věřit): pravděpodobně se změní jak se objeví nové interpretace a stanou se novými identifikacemi
  - Subjektivita je decentrovaná, Význam a identita se vyvíjejí jako části relačních systémů. Tak je identita decentrovaná napříč celým systémem. To znamená, že subjektivita je fragmentovaná jak subjekty jsou zatahovány do soutěžících významových systémů a způsobů identifikace
5. Topografie a topologie
- Termíny 'topografie' a 'topologie' jsou vymezeny významově takto: Topografie, podle *CasselJ's Concise English Dictionary* = podrobný popis jednotlivých míst; reprezentace místních vlastností na mapách, atd. ; vykonstruované vlastnosti míst nebo obvodů/okrsků; mapování povrchu nebo anatomie dílčích částí těla. Tato definice zhruba přibližuje použití termínu v post-strukturalistické geografii. Topografické prostory vidíme jako 'obsahové prostory', v nichž je prostor nahlížen podle jeho povrchu (mapy, body, linie, vrstevnice apod.). Topografický prostor je také někdy nazýván 'Eukleidovský' prostor, protože se týká jeho povrchů.
Topologie, podle *CasselJ's Concise English Dictionary* = stadium geometrických vlastností a vztahů, jež nejsou postiženy zkrácením podoby. Termín 'topologie' není standardním geografickým pojmem a je adaptován post-strukturalisty z matematiky. Netýká se povrchu, ale 'vztahů' a interakcí mezi vztahy. Takto dovoluje geografům jít pod povrch ve studiu prostorového vývoje. Předpokládá, že jakákoliv dosažené prostorové souvislosti (na povrchu) skrývají relativní komplexitu, která je vespod prostorových forem
6. Thrift
- Pojmy musíme vidět jako neurčitě/nejasné, což znamená, že jsou otevřené a proměnlivé, jejich hlavní účel není 'reprezentovat', ale 'rezonovat/souznít' (Thrift, 1999: 304)
  - Znalost je vždy kontextualizovaná, vždy prostorově umístěná, zejména ve ztělesněném, materiálním prostoru. Navíc, kontext je 'performativní', je 'pluralitní událostí, která je víceméně prostorově rozlehlá a časově zvláštní' (Thrift 1996: 41).

- Teorie není orientovaná k pochopení jednoduché pravdy, ale je 'praktickým prostředkem jak jít dál' (Thrift 1996: 304); je způsobem jak se zabývat světem, který uznává své vlastní kontextové meze (ve smyslu povzbuzení teoretika zabývajícího se situativní 'reflexivitou'.
- Nereprezentační teorie podporuje 'relační než reprezentační porozumění' (Thrift, 1996: 304) neboť zahrnuté subjekty jsou nezbytně zahrnuty v mnohočetných střetech a interakcích. Teorie tak zdůrazňuje 'tok praxe v každodenním životě a 'probíhající účinky střetů', spíše než 'vědomě plánované kódování a symboly'. 'Každodenní znamená soubory dovedností, jež jsou vysoce performativní'. (Thrift and Dewsbury, 2000: 415).

7. Některé znaky post-strukturalistické geografie:

- Prostory a místa nelze vidět jako uzavřené a naplněné, nýbrž jako otevřené a v pútkách s ostatními prostory a místy. Tato pútky znamenají, že prostory a místa jsou protnuty odlišnými procesy a praktikami, jež některé z nich pocházejí, jiné nikoliv
- Prostory a místa jsou tudíž multiplicitami – utvářejí se odlišnými prostorovými praktikami, identifikacemi a formami, jež k nim náleží
- Mohou zde být vážné souboje, jejichž 'přečtení' prostoru by mohlo nabýt vrchu
- Takto strategie dominance a rezistence vyplývá z okolních prostorových identity a prostorových praktik
- Výstup těchto pútek je nutné vidět jako ne zcela určený existujícími prostorovými strukturami. Spíše pútky mohou vest k potřebě prostorových 'otevření', nových forem prostorové identity a nových forem prostorových praktik
- Provozování sociálních praktik a provozování prostoru jde ruku v ruce.
- Prostor je tak nikoliv fixovaný, ale proměnlivý
- Navíc, představa, že 'provozovatel' (např. sociální jednatel) a context performance (např. prostorový, místový) jsou vzájemně odlišné by měla být opuštěna: obojí jsou zapleteny v různorodých procesech prostorového 'bytí'.

8. Některé významné rysy relačního prostoru:

- Prostor není 'kontejner' pro entity (složky) a procesy, spíše je entitami a procesy utvářen. Navíc, tyto entity a procesy se kombinují ve vztazích. Tak je prostor utvářen vztahy. Prostor je vztahový/relační.
- Diskrétní prostory a místa jsou stabilizacemi procesů a vztahů, v Harveyho terminologii: 'permanencemi'.
- Tyto 'permanence' však nejsou permanentní, poněvadž jsou stabilizovány pouze provizorně. Musí být plynule předělávány a poněvadž jsou předělávány, tak se mění.
- Prostor je vytvářen mnohočetnými vztahy. Tyto vztahy se setkávají v prostoru v místech setkávání.
- Mohou tam být konflikty jak nastavení vztahů usiluje o prostorovou svrchovanost. Stejně tak může být konsenzus jak se budují alliance a seřizují se.
- Prostory jsou otevřené, nikoliv uzavřené. Mnohočetné vztahy se setkávají v prostoru a tak se utvářejí a i nové (prostorové) identity se stávají/vznikají/utvářejí. Otevřenost prostoru také znamená, že prostory a místa jsou spíše dynamické než statické. Jinými slovy jsou vždycky v procesu svého utváření. Geografie musí sledovat trajektorii změny a linii síly.

9. Foucaultova 'archeologická fáze'

- Prostor je tvarován diskursem tak, že diskurzivní konvence se uchovávají v jednotlivých 'mikro'prostorech (např. asyl, léčebna)

- Aktéři v těchto prostorech jsou 'utvářeni' diskurzem, který je obklopuje ('šílené' je dáno diskursem 'šílenství')
- Existují ostré lomy ve struktuře diskurzivních formací jak jedna dává cestu jiné
- Lomy v diskursivních formacích indikují reziduální Foucaultův strukturalismus v archeologiích jako formacích, jež mají téměř strukturální kvality – někdo může 'čist' formaci, jiný chování v mikro-nastaveních

10. Některé základní rysy Foucaultova genealogického přístupu:

- Diskurs se stává hluboce zapuštěným v materialitě daných prostorů ke stavu/ bodu, kde by se dalo argumentovat 'materiálním uspořádání' generují 'diskurzivní' aspekty těchto prostorů
- Tyto materiální a diskursivní prostory působí na těla lidských subjektů. Tak je subjektivita konstituována prostorově, v nějakém reálném smyslu je 'tvořena' prostorovými konfiguracemi v nichž subjekty (tj. chovanci) nacházejí sebe sama
- Tak 'externí' diskurzy jsou 'internalizovány' do rozsahu kterou tyto diskurzy pomáhají produkovat subjektivitu
- V tomto ohledu se Foucault pohnul do post-strukturalismu, poněvadž subjekt je nyní 'decentrován' do vztahů, jež ho/ji obklopují
- Navíc, tyto vztahy kombinují dekurzivní a nedekurzivní prvky tak, že vztahové konfigurace můžeme nazírat jako heterogenní/různorodé

11. Foucaultův zájem ve 'vládnutelnosti' vyvolává následující úvahy:

- Diskurzy tvarují nejen mikro-prostory, ale také širší teritoria (tj.společnosti). Tyto vládní diskurzy působí stejným způsobem jako disciplinární diskurzy , v nichž konfigurují subjektivitu, ale nyní v širším rozsahu nastavení
- Vládní diskurzy jsou budovány z 'racionality' - širokých odůvodnění /oprávnění pro vládu určitými prostorovými doménami určitými způsoby – a 'technologemi' tj. přesnými/určitými prostředky jimiž mohou být racionality zavedeny do praxe
- Kombinací racionality a technologií v pojetí 'vládnutelnosti' osvětluje fakt, že vláda je různorodou záležitostí vyžadující mobilizaci mnoha zdrojů a mnoha různých typů aktérů jak uvnitř tak vně státu
- Mobilizace racionality a technologií spoléhá na 'expertízy' různého druhu.Experti působí tak, aby spojovali vládní autority s nominálně 'volnými' subjekty. Foucaultův zájem pochází z jeho zájmu v disciplinárních znalostech.
- Vládnutelnosti tak pracují uvnitř i vně státu a snadno překonávají státní-ne-státní hranici

12. Některé obecné rysy , jež charakterizují Foucaultův pohled na moc:

- Moc a vědění se úzce kombinují
- Mocenské vztahy jsou propleteny se sociálními praktikami a materiálním uspořádáním
- Znalosti a praktiky konstruují svět, který je jak poznatelný, tak vládnutelný
- Vztahy moc/vědění produkují subjekty, jejichž chování je regulováno a modifikováno v linii dané racionalitami
- Moc obíhá specifickými asamblážemi materiálů a praktik
- Moc produkuje série místních účinků v těchto asamblážích

13. Foucaultova prostorová senzibilita:

- Moc působí přes znalostní domény, jež vymezují jak dílčí stanoviště by měly být organizovány
- Způsoby prostorové organizace simultánně konstituují vztahy moc/vědění

- Není jasný rozdíl mezi mocí, věděním, praktikami a prostorem – všechny tyto aspekty jsou propleteny ještě s jinými
- Tato propletenost ukazuje, že prostor je svou povahou relační

14. Foucault o moci:

- Moc je rozptýlena napříč mnoha různorodými doménami, z nichž si řada uchovává své vlastní specifické moci, jež se mohou uskutečňovat ve strategiích buď v odporu nebo přizpůsobení hegemónickým silám
- Konstrukce nebo konsolidace mocenských vztahů zabere značné množství práce a práce přibývá jak se zvyšuje odpor
- Časem konsolidace a uložení mocenských vztahů může ústit v dominanci (jako v panoptickém vězení)
- Ale možná rutinnější moc vede k produkci nových forem subjektivity (v procesech liberální vlády)
- Foucault tak pomáhá vidět diversitu mocenských vztahů a jejich účinků